

PROF. PERTTI VIRTARANTA:

Ulla Muistaman elämäntarina

Ulli Muistama

Usein kun tulee tieto jonkun haastattelemani henkilön kuolemasta, nousee mieleeni haieka ajatus: vähän, liian vähän saatiin talteen hänenkin tietojansa — ja nyt on myöhäistä. Syy on enimmäkseen ollut minun, kun en ole pystynyt varaamaan enemmän aikaa haastatteluihin. Mutta ainakin osittain voi syy olla muukin: kertojan henkisen tai ruumiillisen tilan yllättävän nopea riutuminen, muutto kauas saavuttamattomiin (kuten esim. eräiden Ruotsissa asuneiden inkeriläisten ja liiviläisten siirtyminen Kanadaan) tai perinteentaitajan tuntema pelko tai epäluulo. Viimeksi mainittu syy esti vianalaisen Uljana Moissejevan eli Ulla Muistaman muistitiedon perusteellisen tallennuksen, koska hän — kovan elämäntalon kokeneena ja paljon nähneenä — aluksi suhtautui epäluuloisesti haastatteluyrityksiini. Myös hänen omaisensa ja ystävänsä uskoivat minun liikkuvan aivan muilla asioilla ja vain verhoavan todelliset tavoitteeni muka vanhojen asioiden kyselemiseen. Epäluulo varjosti ensimmäisiä tapaamisiamme v. 1952, ensin Hjulsjön Rishöjdenin pienessä karjalaisyhdyskunnassa, jossa Uljana oli kesälomalla miehensä sukulaisen Palaka Huuhdan torpassa, ja myöhemmin samana vuonna, kun karjalaisen avustajani Vilho Jyrinon eli Sirkein Ontropan Vassein kanssa haastatelimme Uljanaa hänen asunnossaan Katrineholmin kaupungissa — tällöin meidät suorastaan ajettiin pois parin kolmen tunnin muistiinpanotyön jälkeen, kun tieto haastattelutyöstämme oli levinnyt. Kesällä 1956

Rishöjdenissä epäluuloit jo alkoivat hälvetä, mutta Uljanalla oli silloin liian vähän aikaa.

Kesällä 1971 tapasin Uljana Moissejevan viimeisen keran lähellä Katrineholmia olevassa Furulidenin vanhaikodissa, ollessani vaimoni kanssa matkalla Vermlannin suomalaismaisiin. Nyt Uljana täysin luotti meihin ja oli halukas kertomaan kuinka paljon vain, mutta pitkälle ehtinyt sairaus oli jo vienyt voimat ja tärvellyt muistin, niin että tämä nauhoitus antaa vain välähdyksittäin aavistaa, mikä Uljana Moissejev oli ollut parhaina päivinään: yksi vianalaisen kansanperinteen loistavimpia edustajia.

Viimeisessä keskustelussamme tuli puhe mm. joikumisesta. »Järvellä kul lähettih soutamah vain, kem mahto se i alko joikua», kertoi Uljana. Kehotin joikumaan, mutta Uljana alkoi itkeä minulle:

»Mitä olet kätšelomah tullun
kajon osatointa kaihuo varruttafi
kajon etähäsien matkojen peähysih?

Mitä olet tulluj joijuttelomah
oimun armahin onehta varrutta
oimun etähäsien aikojen oltuo oreh ilmasista?

Mitä olet tullun katešelomah
kajon osatointa kaihovarrutta
kajon etähäsien matkojen peähysih?

Tähän Uljanan itku sillä kertaa jäi — aivan alkuun — kun enempää ei enää jaksanut.

Soaruaa eli satua Uljana ei jaksanut myöskään sanoa, mutta luetteli kuitenkin sadunkertojan alkusanat:

»Mie sanon soarua	kuñinkas kuulou
saikkah miekkah,	kuuvelta virssalta,
koverah koukkuh,	seittsemeltä selkošelta,
lynkäh leppäh.	kaheksalta kankahalta,
Vaivañi varastua,	yheksältä ynkyriltä,
vassan kastau,	kymmenen kylän peästä.»

Uljana (kotoinen puhuttelunimi: Ull'i) Moissejeva — eli Ulla Muistama, minkä nimen hän otti Ruotsiin mentyään — syntyi »kaksi netälie ennen rostuota» vuonna 1899 Kiesingin Sohjanansuussa. Isän puolelta suku oli Sohjanansuusta, jossa isä Isossima Pessikov ja isoisä Outokiima olivat syntyneet; isoäiti Okahvie oli tuotu Oulangasta. Uljanan äiti Anni oli Suvisuurestajärvestä. Annin isä oli Kušma Hominov ja äiti Vetošša eli Vetora Seppälä. Suvisuurestajärvestä Uljana-tyttönen kävi ativoissa »ukon» ja »ämmön» luona, virsut jalassa hän asteli ensin Kananaisiin 12 virstaa, sieltä Suvisuureenjärveen 20 virstaa. Vielä muisti Uljana ämmönsä ohjeen ativoihin tulijoille: »Juoskoa vain vastah voarua řiij Jumala nakrua, a kum myötäh voaroa juoksetta řiim piešša (= piru) nakrua siitä!»

Elinkeinone Uljanan vanhemmilla — kuten muillakin Sohjanansuun eläjillä — oli karjanhoito, kalastus ja tukki-työt. Poroja oli Sohjanansuussa vain »Kušman joukolla» ja »poikkijokiehalla» (ts. joen toisella puolella asuvilla, kuten esim. Ontšlaisilla), mutta ei Uljanan vanhemmilla.

Sohjanansuun kylä oli pieni, ei siellä ollut edes tšasounaa. Vain suuri risti oli keskellä kylää, »siinä kumarreltäh kaikkittši kum matattih sivu». Tšasouna oli Ruvassa; siellä

Uljana pikkaraisena kävi ämmönsä kera »jeäksentähisellä»; ämmö oli ollut sairaana ja parantuakseen lupautunut käymään Ruvan tšasounassa rukoilemassa. Ämmö parani, vei 2—3 kynttilää ja »prost'iuu». Muutaman kerran vuodessa pappi kävi kylässä lapsia kastamassa. Lähin pappi oli Oulangassa, seuraavaksi lähin Kiestingissä 60 virstan päässä. »Sanottih jotta hätäkastien kastakkah vaikka ken, kun hyvin huonokse lapsi männöy.» — Kylään oli muuten muuan laukunkantaja tuonut suomenruotsalaisen vaimon tullessaan, Lotta-nimisen, joka »loppuŕellah, kuv vanhakse eli», oppi puhumaan karjalaa.

Sohjanansuussa oli muutamia vanhauskoisia, »starovie-roja», mm. Uljanan sokea täti, Maura-niminen, joka eli omassa mökissään. Maura kulki kerjuulla, »miilost'inoa» kysymässä, aina Kieretissä saakka, ja hänen kuljettajanaan oli Uljana 7:nnestä ikävuodesta 12-vuotiaaksi. Sen jälkeen Uljana jo kelpasi tukkimetsään, ja nyt rupesi hänen nuorempi sisarensa Vaŕssi vuorastaan Mauraa kuljettamaan. Maura oli 3-vuotiaana sairastanut rupitauhin, »silmit lähettih», ja siitä lähtien hän oli elänyt ihmisten armopaloilla.

Jauhoa ja suurimoa hänelle annettiin sekä leipää, jota siten kotona uunissa kuivattiin.

Muurmannin radan rakennustyömaalla 17-vuotias Uljana tapasi elämäkumppaninsa, Kiimaisvaarasta kotoisin olleen, neljä vuotta vanhemman Miitrei Mitronpoika Moissejevin. Häitä ei pidetty, vaan molemmat olivat lähdössä pois työmaalta ennen rospuuton tuloa, Miitrei vain »ojenti paikan» (= huivin); ensimmäisellä ja toisella ojennuksella Uljana ei vielä tarttunut huiviin, mutta kolmannella tarttui ja lähti Miitrein keralla. »Siitä korahin tulla Kiimaisvoarah.» Sohjanansuusta tullutta Uljanaa ihasteltiin: »Kyllä se oli komie ihmifi!» muisteli Huuhan Palaka nuorta naapuriaan, josta heti oli tullut hänen ystävänsä ja kalakumppaninsa.

Miitrein talo oli »pahattŕa», toinen puoli oli vanha, toinen nuusi. Appelassa oli Miitrein veli Alekski perheineen ja Miitrein isä Mitro. Miitrein äiti Iro oli tuotu Pistojarveltä; hän oli kuollut jo Miitrein ollessa 5-vuotias. Nuoripari asettui asumaan siis tähän miehen kotiin, josta sen sijainnin vuoksi käytettiin nimitystä »Rannan talo». »Rannan akakse milma kutŕuttih», sanoi Uljana. Myöhemmin talon uusi puoli jäi Uljanalle ja Miitreille, kun vanha puoli vietiin joen toiselle puolelle. Perheeseen siunaantui 8 lasta.

Kiimaisvaara oli Sohjanansuuhun verrattuna köyhä kylä, mutta joten kuten toimeen tultiin. Karjaa pidettiin. Joka talossa oli poroja, eräissä jopa satoja. Uljanalla ja Miitreillä oli vain neljätkymmentä päätä, vaikka — kuten Uljana todisti — »mium mies oli ahneh poromies». Kalastus oli erittäin tärkeä elinkeino — ja kalaa oli! Ansiotuloja saatiin myös laukunkannosta ja rahdinvedosta; rahtia ajettiin poroilla ja hevosilla Kieretistä aina Pistojarveen saakka.

Omaa tšasounaa ei Kiimaisvaaran pienessä kylässä ollut, vaan käytiin Lahden tšasounassa. Kalmismaa oli kylän päässä, »ei se etähänä kylästä ollut».

Kylässä oli vain 12 taloa silloin kun Uljana nuorikkona tuli Kiimaisvaaraan. Nyt kylä on asumaton. Paitsi Uljanan ja Miitrein kotia, »Rannan taloa», siinä oli seuraavat talot:

1. Timon talo, sukunimi Moissejev. Timon akka oli Palaka. Eläjiä oli talossa paljon.

2. Heikin talo. Siinä asu Hämeen kylästä tuotu minia Tatjana kahdenpoikansa, Santerin ja Stepanin kanssa.

3. Levasen talo, jossa asu Kiimaisvaarassa syntynyt Tatjana tyttärensä kanssa.

4. Kortin talo; vaimo Varvana oli Suvannosta, eli yksin lapsiensa kanssa.

5. Riikosen t. Malanien talo. Malanie oli tuotu Riikosen pojalle vaimoksi Kutusesta. Tästä talosta oli kotoisin v. 1888 syntynyt »Huuhan Palaka», jota Ruotsissa Hjulŕsjön Rishöjdenissä olen haastatellut, viimeksi vuonna 1967. Palakan isä oli Ontto, äiti Mikitän tytär Moarie Pistojarvestä. Isä kulki laukunkannossa Suomessa.

6. Mar'ken talo. Mar'kke oli tullut kotivävyksi Koljolasta ja asui tyttärensä kanssa. Mar'kke oli Uljanan mielestä Kiimaisvaaran paras starinansanoja. Pyhäiltäisin hän sanoi starinaa »venysijalla», »konsa istu niin istu, konsa vaipu niin silloin sano venyölläh». Hän osasi myös parantaa ja sai veren tyrehtymään.

7. Timin talo, sukunimi Moissejev. Timin vaimo Anni oli syntynyt Salmessa.

8. Stahvein talo. Stahvein vaimo Lukerie, joka oli ollut Uljanalla »poapona», oli Tuhkalasta. Lapsia heillä oli 5—6.

9. Timon talo I. Mikitän talo, sukunimi Moissejev. Mikitä Moissejevin vaimo oli edellä mainittu »Huuhan Palaka». Mikitän vanhemmat olivat Timo Savinanpoika ja Tat'ti Huotarintyttö Suvannosta. Timon veli oli Iivana, joka oli seuraavassa puheeksi tulevan Santran mies. — Mikitä kuoli nuorena, ei ollut kuin alulla viidettätkymmentä. Talossa oli paljon poroja, useita satoja.

10. Ahon eli Savinalan talo, asukkaiden sukunimi Moissejev. Tähän verrattain vauraaseen taloon tuli Lonkan kylästä sisaruspari Santra ja Vasselei Malikin, työtä ja ruokaa etsimään. Kotona Lonkassa isä Jyrki yritti elättää perhettään kalastuksen, metsästyksen ja vähäpätöisen maanviljelyksen tuotolla, mutta toimeentulo oli peräti niukkaa. Sitä Jyrki kuoli tapaturmaisesti: hän lähti ampumaan karhua, joka oli syönyt lampaita, pani pyssyä latinkiin, mutta se laukesi ja osui miehen päähän. Semmoisella kuolemalla kuoli Jyrki. Mutta onnettomuus seurasi toista: muutaman viikon kuluttua perhe lähti niitylle, vain tyttö jäi kotimieheksi, niin huoneet syttyivät palamaan ja kaikki paloi. »Tuohiropehesta syötih kun toiseh taloh mäntih korttierih. — — — Semmoista elämeä se on Ahkoilan mummuki nähyn — jopa niin.» Näin kertoi Palaka Huuha Santran elämästä. — Sisarusukset pestautuivat siis Savinalaan palvelukseen, Vasselei rengiksi, 12-vuotias Santra piiksi. Muutaman vuoden kuluttua talon isäntä kuoli. Leskiemäntä otti Vasselein miehekseen, ja niin rengistä tuli isäntä. Mutta Santrakaan ei jäänyt osattomaksi. Talon pojista Iivana Savinanpoika Moissejev mieltä Santraan ja otti hänet vaimokseen. Vihdoinkin Santra pääsi elämään kelpoelämää, sillä Iivana piti hänestä hyvän huolen. Iivana oli muuten hiukan tietäjän vikaa, mm. hampaankivistyksen hän osasi lääkittää suolaan puhumalla.

Koska Santrakin on osunut tielleni — olen haastatellut häntä Ruotsissa kahdesti, v. 1952 ja 1953 —, on paikallaan kertoa hänestä vielä lisää. Santra Jyrintyttö syntyi 1875 Lonkassa. Kiimaisvaarassa häntä kutsuttiin nimellä »Ahon akka» tai virallisesti Santra Moissejeva. Vasta sodan aikana hän suomalaisten toimesta muutti sukunimensä Moissejevan Ahkoilaksi. Kiimaisvaarassa hänen työhönsä oli kodinhoidon lisäksi maanviljelys, kalastus, metsästyksen ja poronhoito. Hänet tunnettiin ahkerana raatajana, joka ikänsä kaiken pysyi iloisena ja nuorekkaana. Neuvostovallan ai-

kana hän työskenteli kotikylänsä kolhoosissa. Jatkosodan aikana hän siirtyi Suomeen ja karjalaisten ynnä muiden suomenheimosten mukana kesällä 1948 edelleen Ruotsiin. Ruotsissa hän eli Vera-tyttärensä ja tämän uhtualaisen miehen perheessä parikymmentä vuotta, ennenkuin hänet terveyden heikennyttyä siirrettiin v. 1969 erääseen vanhusten sairaskotiin. Siellä hän kuoli 1971 korkeassa iässä. — Santra Ahkoilan tietoa sisältyy Vienan kansa muistelee-kirjaan. Saman teoksen sivulla 123 on hänen kuvansa.

11. Viimeinen talo Suomeen päin mennessä oli Marppasen talo, jonka isäntänä oli Iivana ja emäntänä Palaka, kohtoin Suvannosta.

Vielä oli Kiimaisvaarassa »Kasarmin talo, jossa sotilamat elettih».

Uljana Moisseijevin perinne on enimmäkseen Sohjanansuusta — syntymäsjöiltä, kuten yleensä on laita. Hänen isänsä Isossima oli melkoinen parantaja, hän taisi verenkin sanoin salvata. Uljanan isoisä, ukko, taas lauloi vanhoja virsiä, kun oltiin järvellä, nuotalla tai marjassa. Ämmö (= isoäiti) osasi myös muutamia virsiä. Esim. runoa »Moarie matala neiti» ämmö oli laulanut lehmää lypsäessään, muisteli Uljana. Kysyin Uljanalta, joka nuorena oli ollut tunnettu äänelläitkijä, kuka hänet oli itkemään opettanut. Uljana vastasi sananparrella: »Oma esi opastau lappalaisen naimah.» Itkuvirret ja joikujakin Uljana oli kuullut ja mieleensä painanut äidiltään ja Krest'ina-tädiltään (sukunimi Pessikov). Muista hyvistä itkijöistä Uljana mainitsi Moarie Pessikovan eli »Trohkimaisen naisen» Sohjanansuusta ja joikujista Miitrellän Iljan Laitasalmen kylästä; »kuj järvellä lähettih fiim myö kaikitti kuuntelomah tälläytymä, (Ilja) kuj joikuu, kuj joikuu». »Ne kum meän naiset fiisi (= myös) lähettih — moamo ta kaikki — nuotalla fiin kaikitti, kaikitti joiuttih ensimmäkse, ku hyvällä ilmalla purjeh piistyh nossettih ta alettih vaij joikuo, kuultih jotta missä matkoau nuottamiehet jotta . . . joiutah.»

Palaka Huuhdan kertoman mukaan seudun parhaat »itetäjät» olivat Matfo, Okahvie ja Lukerie. Näiden akkojen Palaka kuoli Tuhkalan kylässä häissä itkettävän morsianta.

Kaikki Kiimaisvaaran naiset, joita olen aikojen kuluessa haastatellut ja nauhoittanut, ovat jo siirtyneet tuonilmaisiin, Ahkoilan Santra ja Huuhan Palaka 1971 ja nyt viimeksi Uljana Moisseijev 1. 6. 1974. Vaikka heidän elämänsä kotona Kiimaisvaarassa oli ollut kovaa ja yksinkertaista, heille oli muistoihin jäänyt monia mieluisiakin asioita. Kaikkein mieluisimpiin muistoihin kuuluvat kalaretket; silloin naiset pääsivät hetkeksi irtautumaan kodin piiristä omaan seuraansa suuren luonnon pariin.

KOLISTA tulee lähivuosina kehittymään loma- ja matkailukaupunki. Kehittämissyhtiön pääomaksi tarvittiin 730.000:-. Tästä määrästä valtio merkitsi 500.000:-, Lieksan kaupunki 200.000:-, Kehitysaluerahasto, Matkaravinto/Matkailuliitto ja Karjalan Matkailu, kukin 10.000:-.

NEUVOSTO-KARJALA

Nikolai R o e r i c h, taidemaalari, orientalisti, arkeologi, joka syntyi Pietarissa 1874 ja kuoli Intiassa 1973, on saanut suurta arvostusta NL:ssa. Viitisenkymmentä vuotta hän vietti Aasiassa. Hänen kiintymyksensä Idän maiden historiaan, kielitieteeseen, filosofiaan, taiteeseen ja uskontoon oli ehtymätön, lausuu APN:n artikkelin tekijä Leonid Mirohin. Hänen poikansa Juri toi NL:oon yli 400 taulua sekä arvokkaan tieteellisen kirjaston, Tiibetin taideosten kokoelman sekä tieteelliset käsikirjoitukset. Roerich maalasi yhteensä n. 7700 taulua, jotka ovat kulkeutuneet ympäri maailmaa.

Petroskoin kuvataidemuseon tiedetoimittaja A. Gerasimova mainitsee, että Roerichin harrastuspiiri oli erityisen laaja, mm. Skandinavian, etenkin Suomen kuvataide herätti hänen kiinnostustaan.

Vuonna 1907 Roerich kävi ensi kertaa Suomessa. Pohjan karut maisemat tekivät häneen syvän vaikutuksen. Järvet ja vuonot, vierinkivet ja männyt on ikuistettu erinomaisissa harjoitelmissa Venttilä, Olafsborg, Punkanharju, Imatra, Vanha Suomi, Mäntyjä, Kiviä, Lavola ym.

Vuosina 1916—18 Roerich hoiti terveyttään Sortavalassa. Hän kävi usein Valamon saarilla. Ensimmäinen teos, jonka hän loi Karjalassa, oli Pyhä saari. Se on luonnon mahtavuuden ja suuruuden symboli. Silloin hän teki myös lukuisia harjoitelmia Valamon ympäristöstä, Sortavalasta ja Tulomasta. Vuoden 1918 lopulla Skandinavian maissa sekä Englannissa esitettiin suurella menestyksellä Roerichin teoksia. (N. K. 9.10. 74)

KINDAHAN ELÄMISTÄ

KAGRU KYLVETTIH: Yhtenny kevään oli moine istorii. Työtäh Kindahaz muzhikku Preezhäh tiijustamah, midä sie ruotah.

Menöy häi Preezhäh, ga muzhikku tuulattau hangel kagroi da sellittelöy aganoi. Kindahan muzhikku kyzzy:

— Jogo sinä kagroi kylvät?

Preezhäläine hänelgi otviettii (vastai, T.):

— Vie pagizou miez, meil on jo vähä midä kylvämist.

— A eigo rodei aijoi kylveä?

— Ei. Sit kezäl aijombah vil'an korjuammo.

Muzhikku ylen ruttoh pyörähtäy dai menöy kodih da sanou toizil muzhikoil, kui Preezhäs on dielot.

Davai hyö toine toizes kiistah kagroi kylvämäh hangel.

Muga hyö kylvettih kai kagrat, ni siemendy ei jeännyh. Lumi sulii da kai jyväd vei. Muga hyö omua prostovuttu sinä vuon toinah njälgästy nähtih.

(Kaskuja, A. S. Stepanova, 1973, Petroskoi)

NEUVOSTO-KARJALA nimistä Petroskoissa ilmestyvää suomenkielistä lehteä on pyritty levittämään erikoisen kilpailun muodossa. Lehden 23. ja 25.10. 74 ilmestyneissä lehdissä on mainittu muutamien ahkerien asiamiesten nimiä:

Elsa Kallio on Kalevalassa (Uhtualla) hankkinut 30 tilausta, Siiri Malinen Lammipohjassa 12, Maria Tarasova Jyskjärvellä 10, Fekla Arhipova Kiestingissä 11 ja Maria Lesonen 10. Hyvin tilauksia ovat hankkineet vuokkiniemeläiset postinkantajat Maria Kirilova ja Aleksandra Galaktionova.